

Recenzja
pracy doktorskiej mgr inż. arch. Jana Janusza

**pt. „Model rozwoju obszarów zabudowy jednorodzinnej
i jego zastosowanie w projektowaniu urbanistycznym”**

**wykonanej na Wydziale Budownictwa i Architektury
Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego
pod kierunkiem dr hab. inż. arch. Roberta Barełkowskiego, prof. nadzw.
oraz promotora pomocniczego dr inż. arch. Pawła Rubinowicza**

1. Podstawa opracowania

Niniejsza recenzja została sporządzona na podstawie zlecenia dr hab. inż. Marii Kaszyńskiej, prof. ZUT, Dziekana Wydziału Budownictwa i Architektury Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie z dnia 29 kwietnia 2019r. Podstawą prawną do sporządzenia recenzji jest Ustawa z dnia 3 lipca 2018r. „Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce”, „Ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki” z dnia 14 marca 2003r. (z późniejszymi zmianami) oraz rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018r. „w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora”.

2. Temat, cel, tezy i metoda pracy

Temat pracy mgr inż. arch. Jana Janusza jest związany z badaniem wpływu uwarunkowań i czynników rozwojowych na proces kształtowania obszarów zabudowy jednorodzinnej. Równocześnie Autor stawia sobie za zadanie wypracowanie modelu prognozowania kierunku rozwoju struktur tego typu zabudowy w kontekście:

- analizy wpływu rozmaitych czynników na tempo procesu urbanizacji;
- wykorzystania tychże analiz w projektowaniu urbanistycznym;
- uwarunkowań planistycznych dla obszarów przewidzianych pod zabudowę jednorodzinną;
- ze szczególnym uwzględnieniem przestrzeni gmin bezpośrednio okalających Poznań – aglomeracji poznańskiej.

Temat ten uznać należy za określony bardzo precyzyjnie, choć nie w pełni jest on odzwierciedlony w tytule pracy. Równocześnie uznać go należy za interesujący i aktualny, co wynika z rosnącej roli kompleksowych analiz w projektowaniu urbanistycznym i planowaniu przestrzennym.

W pracy wyróżnić można dwie zasadnicze części. Pierwsza z nich obejmuje wyjaśnienie wpływu lokalnych i ponadlokalnych czynników oddziałujących na procesy rozwojowe terenów mieszkaniowych. W ramach drugiej części Autor pokusił się o stworzenie metody określania zasadności (a raczej: narzędzia ewaluacji i prognozowania) rozwoju struktur zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej w danej lokalizacji. Wyniki wykonanych z jej wykorzystaniem analiz stać się mogą podstawą do podejmowania decyzji planistycznych – a raczej (zdaniem Recenzenta) do antycypacji trendów rozwojowych. Tym samym Autor oczekuje iż metoda przyczyni się do „efektywnego diagnozowania kluczowych parametrów wybranego obszaru” oraz iż możliwe będzie jej „zastosowanie w praktyce projektowej oraz procedurze planistycznej”. Zdaniem Recenzenta, metoda ta – co nie umniejsza jej znaczenia – raczej będzie mogła być wykorzystywana jako narzędzie do optymalizacji decyzji inwestycyjnych (w szczególności – sektora prywatnego), w tym dotyczących uzbrajania terenów na potrzeby rozwojowe. Z drugiej strony, Autor słusznie zauważa iż zarysowana przez Niego metoda wpisuje się w „ugruntowaną legislacyjnie tendencję do wzmocnienia narzędzi analitycznych służących planowaniu i projektowaniu przestrzeni”. Podkreśla przy tym wzrost znaczenia tego typu analiz w kontekście przewidywanych zmian ustawowych. Słusznie także konstatuje iż w obecnej praktyce projektowej „brak obiektywnych narzędzi oceny zagraża jakości dyskusji i argumentacji na temat projektowych narzędzi przestrzennych, co prowadzić może do nadużyć, błędnych decyzji, niegospodarności”, co prowadzić może do błędnych decyzji budżetowych (w odniesieniu do budżetów gmin).

Osobną kwestią jest koncentracja uwagi Autora na obszarach zabudowy jednorodzinnej. Zdaniem Recenzenta, wybór ten jest (także w kontekście zasadności przygotowania metody) jak najbardziej słusznym. Wynika to zarówno z charakteru tej zabudowy, sposobu jej realizacji (dominują realizację indywidualne) oraz możliwych konsekwencji „ułomnego rozwoju” (rozumianego jako niekompletna, fragmentaryczną urbanizację) tych obszarów.

W części wstępnej rozprawy Autor definiuje jej cele, w podziale na ogólne i badawcze. Zakłada przy tym iż cele ogólne „wykraczają poza samo opracowanie badawcze i stanowią bezpośrednią odpowiedź na problemy przestrzenne”. Definiuje je jako:

- poprawa kondycji obszarów zabudowy mieszkaniowej,
- kontrola procesów suburbanizacji,
- usprawnienie wieloletniego zarządzania rozwojem osiedli,
- wspieranie projektowania urbanistycznego w skali osiedla,
- ewaluacja decyzji planistycznych dotyczących obszarów mieszkaniowych.

Stwierdzić należy iż – z punktu widzenia charakteru rozprawy – cele te są całkowicie nierealistyczne (z czego chyba sam Autor zdaje sobie sprawę), jako że nie mają charakteru badawczego, możliwego do realizacji w ramach dysertacji. Recenzent – świadom intencji Autora – sugeruje ich ew. przeredagowanie, zgodnie z możliwościami będącymi w zasięgu badacza procesów urbanizacyjnych.

Natomiast w gronie celów badawczych Autor wymienia:

- stworzenie modelu objaśniającego wpływ wybranych, zastanych i projektowanych uwarunkowań i cech danych obszarów mieszkaniowych jednorodzinnych objętych planami miejscowymi osiedla na ich późniejszy rozwój,
- studium koncepcji, metod i przykładów wykorzystania opracowanego modelu w projektowaniu urbanistycznym.

Wydaje się że to są właściwie sformułowane cele rozprawy, które zresztą Autor w dysertacji w pełni realizuje.

Rozwinięciem tematu i celów pracy jest teza, postawiona przez Autora. Została ona sformułowana w następujący sposób:

„Autorski model analityczny wykorzystujący metodę regresji, objaśnia z założoną dokładnością wpływ istotnych czynników warunkujących rozwój zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i może być on efektywnie wykorzystany w projektowaniu urbanistycznym”.

Teza ta wydaje się być sformułowana poprawnie, i co ważniejsze – w pełni udowodniona.

Autor określa także bardzo szczegółowo metodologię badania. Recenzent nie ma do tej części zastrzeżeń, choć brak jest tu szczegółowo opisanego przeglądu literatury przedmiotu, w tym – odniesienia się do (w szczególności) do polskiego dorobku w tym względzie. A literatura ta istnieje, w szczególności w odniesieniu do problematyki kształtowania stref podmiejskich oraz metodyki ich badań (np. Warszawy – prace K. Solarek, Olsztyna – A. Szczepańska itd.). Mimo tego zarówno przedstawioną metodykę badań jak i strukturę rozprawy uznać należy za ogólnie poprawną, zgodną z zamierzonymi celami badawczymi. Autor konsekwentnie porusza się tu od zagadnień bardziej ogólnych do szczegółowych, choć nieco nadmiernie optymistycznie wnioskuje co do weryfikacji słuszności rozwiązań składających się na opracowany przez siebie model. To, że opisuje on w sposób poprawny proces zachodzący w wybranych miejscowościach w ciągu ostatnich lat nie oznacza jeszcze że z równą skutecznością będzie mógł służyć do predykcji stanu przyszłego. Udowodnienie tegoż wymagałoby wieloletnich badań i obserwacji, których Autor z oczywistych względów nie przeprowadza.

Autor przedstawia także zakres i strukturę opracowania (rozdział 1.6.). Ujął w nim precyzyjnie opisany wybór zarówno samych gmin jak i położonych w ich granicach analizowanych obszarów. Podobnie precyzyjnie określa zakres problemowy badania (wspieranie procesu projektowego) jak i zakres czasowy (w kontekście ustaw regulujących kwestie zagospodarowania przestrzennego – datowanych na 1994 i 2003r.), obejmujący okres co najmniej 10 lat.

Podsumowując dotychczasowe rozważania należy stwierdzić iż Autor w sposób generalnie poprawny sformułował temat, cele szczegółowe (badawcze) i tezę. W swoich badaniach oparł się zarówno na badaniach literaturowych jak i na przeprowadzonych samodzielnie studiach wybranych ośrodków. Zawarty w pracy materiał pozwala na stwierdzenie iż Autor dobrze porusza się w omawianej problematyce, a praca spełnia warunki stawiane przed rozprawami doktorskimi.

3. Struktura pracy

Praca jest bardzo obszernym studium, liczącym 476 ponumerowanych stron złożonych jeden tom o formacie A4. W dysertacji wyodrębniono osiem zasadniczych rozdziałów, w tym wprowadzenie oraz zakończenie obejmujące głównie sformułowanie wniosków końcowych. Treści pracy towarzyszą także załączniki (w tym zestawienie zbiorcze danych dla analizowanych obszarów oraz płyta CD zawierająca kolejne materiały pomocnicze, wykorzystywane przy opracowywaniu rozprawy) oraz streszczenia i spisy pozycji literatury, tabel i rycin. Wykaz bibliograficzny jest bardzo obszerny. Znakomita większość przywoływanych pozycji jest ściśle związana z tematyką pracy i są to jednocześnie pozycje aktualne.

Poszczególne rozdziały poświęcone są wyodrębniającym się zagadnieniom. Wprowadzenie obejmuje określenie tematu, celu i znaczenia badań, tezy pracy, metodologii badania, zakresu i struktury opracowania oraz uzasadnienie wyboru zagadnienia badawczego. W drugim rozdziale Autor podjął się zarysowania ogólnego kontekstu planowania urbanistycznego osiedli mieszkaniowych jednorodzinnych. Dodać w tym miejscu należy iż już samo to zagadnienie jest materiałem na osobną rozprawę. Kolejny (trzeci) rozdział poświęcony został omówieniu stanu badań – a w szczególności modelom informacyjnym i analitycznym w planowaniu przestrzennym. W rozdziale czwartym Autor omawia specyfikę zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej. Zasadnicza część rozprawy to rozdział piąty (w którym opisano strukturę metodyczną badania) oraz szósty (obejmujący charakterystykę procesu badawczego). W rozdziale siódmym Autor zawarł rozważania na temat zastosowania wypracowanego modelu w projektowaniu urbanistycznym, a – jak już wcześniej wspomniano – rozdział ósmy obejmuje podsumowanie całości wywodu.

Przedstawioną powyżej strukturę uznać należy za w pełni poprawną. Obejmuje ona zarówno części wprowadzającą i podsumowującą, omówienie kwestii teoretycznych (mimo pewnych braków co do omówienia literatury przedmiotu), przeprowadzenie szczegółowych badań na przykładzie wybranych ośrodków i wreszcie określenie wniosków końcowych. Innymi słowy, ujęto w pracy zarówno sformułowanie celu badań i tezy, omówienie kontekstu badanego zagadnienia jak i przeprowadzenie szczegółowych badań w odniesieniu do wybranych ośrodków. Na tej bazie przebadano wybrany problem naukowy, formułując szereg konkluzji go dotyczących. Tak więc uznać można iż praca spełnia cechy rozprawy doktorskiej.

4. Uwagi merytoryczne do zawartości pracy

Jak już wspomniano, praca jest dobrze skonstruowana i spójna pod względem merytorycznym a poszczególne rozdziały (mimo pewnych braków zaznaczonych powyżej) stanowią dobrze uzupełniające się nawzajem elementy.

Niezależnie od tegoż, Recenzent czuje się w obowiązku wskazać te elementy rozprawy które wymagałyby dopracowania. I tak:

- Rozdział drugi – obejmujący ogólny kontekst teorii planowania urbanistycznego – uznać należy za opracowany w nadmiernym uproszczeniu. Nie ma on zresztą związku z zasadniczą treścią pracy i mógłby bez szkody dla całości wyводу usunięty z rozprawy, tym bardziej iż Autor pomieszał w nim koncepty projektowe z podejściami planistycznymi oraz ujął szereg zagadnień w niezmiernym uproszczeniu, nie porządkując jednocześnie pojęć i zagadnień;
- Podobnie, za niezwiązane z treścią rozprawy uznać należy rozważania nt. postmodernistycznych teoretyków projektowania urbanistycznego (Pinder, Ellin); z kolei w odniesieniu do podrozdziału 2.1.2. wskazać należy na brak odniesienia się do prac m.in. T. Markowskiego, J. Sołtysa i in.;
- Powołując się w rozdziale 2.2. na koncepcję *New Public Management* Autor nie zdaje sobie sprawy iż jest to koncept już nieco przebrzmiały; wymagać by tu należało szerszego omówienia tego zagadnienia, w szczególności w kontekście obecnych przemian co do modelu zarządzania i rozwoju przestrzennego;
- W kontekście rozdziału 4 Autor odnosi się do aglomeracji poznańskiej – co winno być nieco bardziej podkreślone w tytule i strukturze rozdziału;
- W kontekście rozdziału 7 Recenzent chciałby zwrócić uwagę na kwestię pożądanego skali rozwoju / potrzeb rozwojowych jako istotnego elementu mogącego wpływać na aplikowalność modelu do realnych sytuacji. Recenzent wnosi o rozwinięcie tego wątku w trakcie publicznej obrony pracy;

Zgłoszone uwagi nie odnoszą się do części statystycznej / matematycznej pracy. Wynika to z faktu iż praca ma w pewnym sensie charakter interdyscyplinarny, a jej ocena przez osobę reprezentującą jedynie dyscyplinę „architektura i urbanistyka” jest utrudniony. Wiąże się z

tym jednak drugie pytanie: jak wypracowany model może być stosowany w praktyce przez osoby (projektantów, samorządowców) nie posiadających niezbędnej wiedzy matematycznej / statystycznej?

5. Uwagi redakcyjne

Praca została starannie przygotowana pod względem graficznym i edytorskim. Wzbogaceniem tekstu pracy są liczne tabele i ryciny, w tym opracowane przez Autora. Prace także dobrze się czyta – Autor posługuje się dobrym językiem. W pracy dostrzec można nieliczne literówki i usterki związane ze składem, co jednak w żadnej mierze nie wpływa na całościowy jej odbiór. Nie budzi także wątpliwości warsztat naukowy pracy – Autor w sposób poprawny posługuje się przypisami oraz powołaniami literaturowymi.

6. Wnioski końcowe

Autor w przedstawionej rozprawie postawił hipotezę oraz założył sobie realizację celów badawczych. Cele te uznać można za zrealizowane. Tym samym, niezależnie od zgłoszonych w recenzji uwag, w mojej opinii rozprawa doktorska mgr inż. arch. Jana Janusza spełnia kryteria stawiane przed rozprawami doktorskimi – albowiem rozwiązuje postawiony problem badawczy, wykazując się przy tym ogólną wiedzą teoretyczną w wybranej dziedzinie. Na tej podstawie stawiam wniosek o **przyjęcie recenzowanej pracy jako rozprawy doktorskiej i dopuszczenie jej do publicznej obrony.**

